

**Pavel Bella – Ivica Hlaváčová
– Peter Holúbek (eds.):
Zoznam jaskýň Slovenskej
republiky (stav k 30. 6. 2007)**

**Liptovský Mikuláš 2007, 364 strán,
ISBN 978-80-88924-63-0**

História sumarizácie počtu jaskýň na Slovensku siaha azda až niekam na začiatok minulého storočia, kedy vznikol napríklad zoznam jaskýň Slovenského krasu od G. Strömpla. Zoznamy tohto charakteru však boli len regionálnou záležitosťou. Neskôr sa prejavili prvé snahy o uvedenie všetkých lokalít známych z celého územia Slovenska. Pioniersky článok A. Droppu „Prehľad preskúmaných jaskýň na Slovensku“, publikovaný v roku 1973, zachytával 476 jaskýň a priepastí s ich krátkou charakteristikou. Dalším dôležitým počínom bolo vydanie útlej päťdesiatstranovej brožúrky „Zoznam jaskýň a priepastí na Slovensku“, vydané v roku 1979 Slovenským úradom geodézie a kartografie, ktorá zachytávala 510 lokalít, z toho 403 jaskýň a 107 priepastí. Pozastavenia hodný bol v tejto publikácii zoznam použitej literatúry, ktorý obsahoval iba 16 položiek, desať z nich patrilo dokonca jedinému autorovi. Dvadsať nasledujúcich rokov bol v tomto smere relatívny pokoj, až nastal prelomový rok 1999, keď uzrel svetlo sveta takmer tristostranový (!) Zoznam jaskýň na Slovensku so stavom k 31. decembru 1998 od autorov P. Bella a P. Holúbka, vydaný Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky v spolupráci so Slovenským múzeom ochrany prírody a jaskyniarstva a Správou slovenských jaskýň. Uvádza celkovo 3946 jaskýň a priepastí a odkazoval na 2057 titulov uvedených v zozname literatúry. Zoznam jaskýň sa stal dôležitým zdrojom informácií pri prieskume a výskume v krase Slovenska a zároveň inšpiráciou na doplnenie údajov o známych jaskyniach či na objavovanie nových jaskýň tak pre jaskyniarov, ako aj pre odborných pracovníkov štátnej ochrany prírody, múzeí, univerzít či mnohých iných odborných inštitúcií. Jaskyniarstvu na Slovensku sa v posledných rokoch darilo na poli jaskyniarskeho prieskumu i vedeckých výskumov, ktorých výsledky sa publikovali v mnohých časopisoch, monografiách či zborníkoch. Čoskoro sa teda ukázala potreba nového zoznamu. A tak sa koncom roku 2007 na scéne objavil takmer štyristostranový Zoznam jaskýň Slovenskej republiky, zachytávajúci stav k 30. júnu 2007, ktorý vydalo Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v spolupráci so Slovenskou speleologickou spoločnosťou a Správou slovenských jaskýň. Povedzme si niečo viac o jeho vzniku.

Ústredná evidencia a dokumentácia jaskýň patrí k hlavným úlohám Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši. V roku 1994 na evidenciu jaskýň vznikol automatizovaný systém CAVIS, do ktorého sa manuálne zadávali základné informácie o jaskyniach. Tento systém sa postupne transformoval, dopĺňal a zdokonaľoval, až sa v roku 2005 uviedla do praxe

jeho najnovšia verzia, aplikácia nesúca názov Národná databáza jaskýň. V nej je možné zadávať okrem základných identifikačných údajov i údaje odborného charakteru a pripájať mapové podklady či fotodokumentáciu. Databáza sa postupne priebežne naplňa údajmi získanými excerpciou jaskyniarskej a odbornej speleologickej či karsologickej literatúry, technických denníkov, identifikačných kariet, záverečných správ získaných od členov Slovenskej speleologickej spoločnosti aj odborných pracovníkov. Údaje do Národnej databázy jaskýň dopĺňajú pracovníci múzea a Správy slovenských jaskýň.

Pri tvorbe nového zoznamu, na ktorom sa začalo pracovať už v roku 2004, sa vychádzalo zo Zoznamu jaskýň na Slovensku z roku 1999. Do spolupráce sa zapojilo 38 zástupcov oblastných skupín a klubov Slovenskej speleologickej spoločnosti, ktorí overili zaslané zoznamy jaskýň z ich rájónov, urobili v nich opravy a doplnili nové jaskyne, podľa čoho sa údaje spätne aktualizovali či doplnili v databáze. Exportovaním údajov z Národnej databázy jaskýň sa vypracoval Zoznam jaskýň Slovenskej republiky, ktorý vytlačený na 364 stranách obsahuje základné informácie o 5474 jaskyniach. Jaskyne sú abecedne zoradené v 61 geomorfologických celkoch, 132 podcelkoch a 74 častiach, čo umožňuje ich praktické a rýchle vyhľadávanie. Možno vás napadne otázka: A čo jaskynné systémy? Zoznam obsahuje 27 jaskynných systémov (Demänovský jaskynný systém, Systém Hipmanových jaskýň), v ktorých je 41 navzájom prepojených predtým samostatných jaskýň. Ak systém tvoria viac ako dve jaskyne, majú priradené podružné poradové čísla. Ku každej z nich je pripojená samostatná charakteristika a zoznam odkazov na literatúru.

Základnými údajmi v zozname sú názvy jaskýň (pre lepšiu identifikáciu sa okrem hlavného názvu jaskyne uviedli v zátvorke aj iné názvy vrátane cudzojazyčných, hlavne v maďarčine, ktoré sa uvádzali najmä v staršej literatúre), katastrálne územie, okres, nadmorská výška vchodov, dĺžka, hĺbka, genetický typ a iné dôležité odborné údaje, ako základný druh horniny, vodný tok, paleontologické

a archeologické nálezy, kategória ochrany, využitie v súčasnosti, prípadné zaniknutie jaskyne ťažbou alebo zasypáním vchodu.

Súčasťou Zoznamu jaskýň je rozsiahly zoznam použitej literatúry, zahŕňajúci len literatúru a písomné zdroje od roku 1918, ktorý obsahuje celkovo 3215 položiek (teda takmer o 1200 položiek viac ako zoznam z roku 1999). Ide o monografie, zborníky referátov z konferencií, kongresov a sympózií, jaskyniarske periodiká, ale i obsiahlejšie odborné správy, uložené v archívoch. Každá položka obsahuje mená autora či autorov, rok vydania, názov článku, názov titulu, vydavateľa, číslo a rozsah strán. Do zoznamu sa nezaradili príspevky z regionálnej tlače a nepublikované dokumenty. Pre pohodlnejšie používanie Zoznamu by možno bolo vhodné v budúcnosti odseparovať zoznam literatúry od nosnej časti publikácie, aby sa v nich dalo listovať a vyhľadávať súčasne.

Zoznam jaskýň je doplnený mapou geomorfologického členenia Slovenska, ktorý vzhľadom k členeniu textu v predošlom vydaní chýbal, prehľadmi počtu jaskýň v jednotlivých geomorfologických celkoch, ako aj jednotlivých okresoch, zoznamom 44 jaskýň vyhlásených za národné prírodné pamiatky, prehľadnými tabuľkami 50-tich najdlhších a najhlbších jaskýň Slovenska. V registri jaskýň sa uvádzajú hlavné názvy a prípadne kurzívou aj ich niektoré alternatívy. Pri rovnakých názvoch jaskýň je pre rýchlejšie vyhľadanie uvedené v zátvorke katastrálne územie, v ktorom jaskyňa leží.

Na kompletizácii, aktualizácii a zostavení predchádzajúceho a súčasného zoznamu sa podieľalo 144 jaskyniarov, členov Slovenskej speleologickej spoločnosti, pracovníci Správy slovenských jaskýň, ale aj miestni znalci a jaskyniari zo susedných krajín. Publikáciu uviedli do života zástupcovia Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, Slovenskej speleologickej spoločnosti a Správy slovenských jaskýň na odbornom seminári členov stráže ochrany prírody 16. novembra 2007 v Súľove-Hradnej. Zoznamy sa distribuovali zo sekretariátu Slovenskej speleologickej spoločnosti na všetky jej oblastné skupiny a kluby.

Lukáš Vlček

**Martin Knez – Tadej Slabe
(eds.): Kraški pojavi,
razkriti med gradnjo
slovenskih avtocest**

**Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana
2007, 250 strán,
ISBN 978-961-254-030-2**

V edícii monografií Carsologica, ktoré vydáva Inštitút pre výskum krasu ZRC SAZU v Postojnej v Slovinsku, ako siedma v poradí vyšla publikácia o krasových javoch, ktoré sa objavili a preskúmali počas stavby diaľnic v Slovinsku. Keďže takmer polovicu rozlohy Slovinska tvoria krasové územia, trasa značnej

časti diaľnic prechádza krasom. V juhozápadnej časti Slovinska diaľnice vedú priamo cez planinu Kras v okolí Divače, Škocjanských jaskýň či Sežany. Diaľnica vetviaca sa na planine Kras spája Postojnu s príľahlým slovinským a talianskym pobrežím Jadranského mora. Viac ako polovica územia Slovinska využíva vodu pritekajúcu, resp. privádzanú z krasových akviférov.

Preto z hľadiska vhodnosti vedenia trás diaľnic a ochrany krasových javov sa slovinskí karsológovia a speleológovia podieľali už na projekčnej príprave týchto náročných, avšak spoločensky potrebných a veľmi dôležitých stavieb, ktoré miestami výrazne zasiahli do terénu tamojších krasových území. V čase realizácie prác vykonávali dokumentáciu, prieskum a výskum novoobjavených jaskýň a priepastí, ako aj významných geologických profilov poukazujúcich nielen na litologické rozhrania a iné vlastnosti hornín, ale najmä na mnohé paleokrasové javy (rozličné podzemné dutiny vyplnené starými sedimentmi, bývalé korózne povrchy pokryté sedimentmi a pod.).

Poznatky o krase boli dôležité aj z hľadiska výberu a použitia vhodných technológií realizácie stavebných prác, aby sa zabezpečila požadovaná stabilita cesty pred možnými poklesmi následkom skrasovatenia podložných hornín. Niektoré priepasti sa dokonca odkryli zrútením skalného nadložia pri jeho zaťažení valcovaním cestného podkladu. Z hľadiska komplexnej ochrany krasovej krajiny sa zvýšený dôraz kládol aj na odvádzanie vôd odtekajúcich z nepriepustného povrchu diaľnic do zberných nádrží upravených na separáciu oleja a iných znečisťujúcich látok.

Bohato ilustrovaná publikácia, ktorá pozostáva z úvodu a 22 kapitol, prezentuje množstvo geologických, geomorfologických i hydrologických poznatkov o povrchových i podzemných krasových javoch, ktoré sa objavili a mnohé z nich aj zanikli pri stavbe diaľnic. Viaceré poznatky dotvárajú či dokonca spresňujú doterajšie názory na geomorfologický vývoj planiny Kras a iných krasových území. Autormi jednotlivých kapitol sú mnohí zamestnanci uvedeného inštitútu (M. Knez, T. Slabe, A. Mihevc, S. Šebela, N. Z. Hajna, B. Otoničar, J. Kogovšek, M. Petrič, A. Kranjc),

ako aj zástupcovia Geologického ústavu akadémie vied Českej republiky v Prahe (P. Bosák, P. Pruner) a Univerzity Akron v Ohio, USA (I. D. Sasowsky), ktorí zabezpečovali paleomagnetický výskum sedimentov zachovaných v paleokrasových dutinách.

Počas výstavby diaľnic sa skúmaním geologických odkrytov, ako aj odkrytých či obnažených krasových javov získalo množstvo významných poznatkov o vývoji krasu v rozličných horninách, rozdielnych podmienkach a rozdielnymi prírodnými procesmi. Detailne sa skúmali najmä územia pozdĺž diaľnic v úsekoch Razdrto – Kastelec – Fernetiči (juhozápadné Slovinsko), centrálna časť Dolenjského krasu (južné Slovinsko) a mladý brekciový kras v doline Vipavy (juhozápadné Slovinsko). Viaceré poznatky z výskumu sa priebežne publikovali najmä v časopise *Acta carsologica*, ako aj v niektorých ďalších odborných periodikách a publikáciách. Novovydaná monografia sumarizuje a komplexne podáva hlavné poznatky o tejto geovedne i environmentálne zaujímavej problematike.

Od roku 1994 sa pri stavbe diaľnic plytkými i hlbokými zárezmi do terénu objavilo viac ako 350 nových jaskýň a priepastí. Ich základná charakteristika je súčasťou viacerých kapitol, v ktorých sa opisujú vybrané úseky diaľnic. Nechýba ani mapová dokumentácia najvýznamnejších jaskýň a priepastí. Najrozsiahlejšia jaskyňa presahuje dĺžku 500 m. Najhlbšia stupňovitá priepasť siaha 109 m pod úroveň terénu. Okrem jaskýň a priepastí sa pri terénnych prácach odkryli alebo obnažili aj viaceré tvary, ktoré vznikli zdenudovaním hornín nad jaskyňami – zvyšky jaskýň bez skalných stropov, série závrtoz nad rozsiahlymi jaskynnými chodbami a individuálne závrty vytvorené denudáciou vadóznych alebo freatických šácht. Morfológickými i sedimentologickými prejavmi zvyškov jaskýň po zdenudovaní ich stropov sú oválne depresie a závrtovité formy na plochom alebo šikmom teréne, série závrtoz a zachované pásy sintrov. Poloha jaskýň, priepastí i zvyškov jaskýň vyplnených sedimentmi je zobrazená na mapách podľa úsekov vybudovaných diaľnic.

Z geologického a geomorfologického hľadiska sa fragmenty bývalých jaskýň považujú za typické časti povrchu krasu, resp. epikrasovej zóny a poskytujú množstvo dôkazov dôležitých na rekonštrukciu genézy jaskýň a krasových území. Výsledky výskumu týchto zvyškov bývalých jaskýň, ktoré sa v slovinskej i zahraničnej karsologickej literatúre označujú ako „bezstropné jaskyne“ (angl. unroofed cave, roofless cave) alebo „denudované jaskyne“ (angl. denuded caves), svedčia o ich pôvodnom odkrytí na povrch zdenudovaním terénu krasu až po úroveň skalných stropov jaskynných chodieb. Na skalných stenách pokrytých sedimentmi sa miestami pozorujú aj rozličné vyhlbeniny, ktoré sa vytvorili v čase koróznej alebo korózo-erózne modelácie jaskynných chodieb. Postjaskynné pozdĺžne depresie (jednoduché chodby i rozsiahlejšie jaskynné siete odhalené denudáciou na horizontálnom alebo šikmom krasovom georeliéfe) bývajú čiastočne alebo úplne vyplnené alochtónnymi sedimentmi (nekarbonátovými štrkami, pieskami či ílovitými sedimentmi) a zvyškami zvetraných sintrových nátekov, ktoré sa usadili v jaskynnóm prostredí.

Na základe magnetostratigrafie sa vek najstarších sedimentov určil na viac ako 5 mil. rokov (vyšší vek vzhľadom na predchádzajúce úvahy a predpoklady).

Keďže tzv. bezstropné jaskyne predstavujú pozdĺžne postjaskynné depresie na zemskom povrchu alebo sú dokonca úplne vyplnené sedimentmi a morfológicky nevytvárajú ani depresné formy povrchového georeliéfu, z terminologického hľadiska ich nemožno považovať za jaskyne. Z geologického hľadiska „bezstropné jaskyne“ predstavujú postjaskynné súvrstvia sedimentov zachované na povrchu krasových území. Z geomorfologického hľadiska ide o postjaskynné depresné formy v morfológii povrchu krasových území. Z geoeologického hľadiska sa „bezstropné jaskyne“ interpretujú ako postjaskynné geosystémy na povrchu krasovej krajiny, transformované po zrútení jaskynných stropov alebo zdenudovaní horninového nadložia. Geologické, geomorfologické a geoeologické znaky zrútených a denudovaných jaskýň na povrchu krasovej krajiny sa detailnejšie opisujú v štúdiu uverejnenej v časopise *Geomorphologia Slovaca* et *Bohemica*, roč. 7, č. 1, str. 65 – 74.

Na odkrytom skalnom povrchu v Dolenjskom krase sa zistil podpôdny „kamenný les“ (charakteristický hladko zaoblenými kameninými zubmi a inými výčnelkami), diery a šachty. Ide o prvú známu lokalitu týchto krasových javov v Slovinsku, ktoré sa vytvárajú za špecifických podmienok korózie pod pôdnou pokrývkou a sedimentmi na kontakte so skalným povrchom rozpustných hornín.

Významné poznatky sa získali aj skúmaním viacerých genetických typov jaskýň, ktoré sú vytvorené v mladých brekciách na úpäti hory Nanos vo Vipavskej doline. Menšie jaskyne dosvedčujú krasovatenie najviac konsolidovaných častí brekcií. Rozsiahlejšie jaskyne sa vytvorili na kontakte brekcií a podložných flyšových hornín, kde sa sústreďuje a usmerňuje podzemné odvodňovanie. Puklinové jaskyne sú následkom svahových deformácií brekcií ležiacich na šikmom flyšovom podloží.

Systematický výskum krasových javov, ktoré sa odhalili pri stavbe diaľnic, výrazne obohatil a prehĺbil doterajšie poznatky o uvedených krasových územiach v Slovinsku. Zásluhou karsológov, ktorí asistovali pri stavebných prácach, sa zdokumentovalo a preskúmalo množstvo pozoruhodných krasových javov. Niektoré z nich sa podarilo zachrániť pred ich likvidáciou, čo je prvotným predpokladom ich ďalšieho výskumu v budúcnosti. V monografii prezentované výsledky výskumu sú dôležitým podkladom na priestorové plánovanie v krasových územiach a ochranu krasovej krajiny. Preto ju dávame do pozornosti nielen geológom a geomorfológom zaberajúcim sa vývojom krasu, ale aj iným odborníkmi, ktorí sa zaoberajú antropogénnym využívaním a environmentálnymi problémami krasovej krajiny.

Publikácia vyšla v náklade 350 kusov. Má pevnú väzbu a netradičné grafické stvárnenie s množstvom farebných obrázkov, ktoré ilustračne vhodne dopĺňujú textovú časť v slovinskom jazyku. V závere nechýba zhrnutie hlavných výsledkov výskumu v slovinskom i anglickom jazyku.

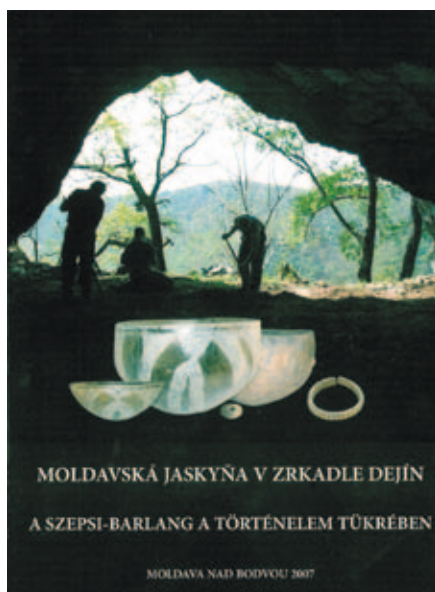
Marián Soják – Miroslav Terray (eds.): Moldavská jaskyňa v zrkadle dejín

Mestský úrad v Moldave nad Bodvou,
2007, 137 strán,
ISBN 978-80-969766-9-0

Publikácia, ktorá sa v posledných mesiacoch roka 2007 objavila na našom knižnom trhu, predstavuje nateraz ojedinelý prvok v súčasných podmienkach slovenského jaskyniarstva. Týmto svojim činom akoby jej zostavovatelia naznačovali, že už konečne prichádza čas splácania dlhu, ktorý tu objektívne vznikol pod vplyvom zintenzívnenia archeologického výskumu v našich jaskyniach. Trend, ktorý sa prejavoval od druhej polovice 20. storočia, po čase síce viedol k podstatnejšiemu rozšíreniu poznatkov o osídlení našich jaskýň, ale väčšinou tiež nevybočil z rámca sporadických a obsahovo skromných publikačných výstupov. Vplyvom rôznych okolností sa tu teda v dostatočnom rozsahu nevytváral priestor na jeho širšie uchopenie a zároveň aj logické nasmerovanie do sféry, ktorá s ním bytostne súvisí. Do prostredia, v ktorom sa odohráva súčasné jaskyniarske dianie a zároveň sa formuje či náležite diferencuje aj jeho odborná základňa. Práve tá sa výsledkami svojej činnosti významne spolupodieľa na tom, že sa tu objektívne vytvára priestor na formulovanie nových poznatkov a aj ich náležitú a vedecky podloženú interpretáciu. V takýchto intencióch by sme azda mali chápať aj uvedenú publikáciu, k napísaniu ktorej prispeli významné archeologické nálezy, jeden z konkrétnych výsledkov prieskumu Moldavskej jaskyne jaskyniarimi v roku 2005.

Publikácia predstavuje jeden z výstupov projektu ZEKERES I., ktorý je zameraný na oživenie stredovekej slávy a významu mesta Moldava nad Bodvou. Sumarizuje, výsledky zisťovaco-záchraného speleoarcheologického výskumu jaskyne z roku 2006 a jeho ústredným motívom je ústne tradovaná legenda z čias tatárskeho vpádu, keď sa mala časť obyvateľov Moldavy nad Bodvou uchýliť do jaskyne. V časovom slede od praveku až po stredovek či novovek sa potom z takéhoto aspektu usiluje o rekonštrukciu ich života, a to nielen v jaskyni, ale aj v jej blízkom okolí. Zároveň si všima aj významnejšie nálezy z ďalších jaskýň a otvorených archeologických nálezísk, ktoré sú známe z východného okraja Slovenského krasu a jeho bezprostrednej blízkosti.

Takto naznačenému charakteru zodpovedá aj celková štruktúra publikácie. Okrem úvodu tvorí jej nosnú časť päť tematických okruhov. Orientujú sa na objasnenie polohy Moldavskej jaskyne, priblíženie výsledkov speleologického výskumu, opis archeologických prameňov, charakteristiku osídlenia blízkeho okolia Moldavy nad Bodvou a podstatu niektorých tunajších legend a povestí. Poslednou časťou je okrem záveru, resumé a zoznamu literatúry i prameňov grafická príloha na spôsob atlasu, so zameraním na zobrazenie celkovej situácie Moldavskej jaskyne. Obsahovú stránku publikácie uzatvára maďarská verzia textu, primárna podmienka účasti na projekte ZEKERES I.

Publikácia je výsledkom práce širšieho kolektívu autorov. Participovali na nej viacerí organizovaní i neorganizovaní jaskyniari a na vedeckom spracovaní nálezov sa podieľali odborníci z viacerých vedných disciplín. Ich prevažnú časť tvorili pracovníci Archeologického ústavu SAV v Nitre a v prípade numizmatických pamiatok dokonca nechýbala ani spolupráca so zahraničím.

Moldavská jaskyňa v západnej časti Košickej kotliny, podobne ako Moldava nad Bodvou, ktorá vznikla na nive rieky Bodvy, patrí do celku Medzevskej pahorkatiny. Vchod do nej sa nachádza vnútri zastavanej časti Moldavy nad Bodvou. Jaskyňa je jej integrálnou súčasťou, keďže vstupný otvor na dne lievikovitej znížiny pod výraznou skalnou stenou je od najbližších mestských objektov vzdialený cca 40 m. Pri vyšších povodňových stavoch na rieke Bodva býva jaskyňa dokonca zaplavovaná.

Kapitola, ktorá je zameraná na výsledky speleologického výskumu, sa začína históriou výskumov v jaskyni. Z tu uvádzaných poznatkov vyplýva, že jaskyňa je známa odepamäti. Najstarším známym dokladom o jej existencii je zmienka, ktorú uviedol K. Siegmeth v turistickom sprievodcovi z roku 1886. Jej polohu, podobne ako aj niektorých iných jaskýň Slovenského krasu, vyznačil zároveň v pripojenej grafickej prílohe. Po roku 1918 sa o výskum jej priestorov zaslúžil čatár V. Bluma z tunajšej vojenskej posádky. V povojnových rokoch sa nakrátko stala aj objektom záujmu pracovníkov Turistu. Systematickejší záujem o Moldavskú jaskyňu však súvisí až s obdobím po roku 1970. Popri činnosti IGHP Žilina a skupine jaskyniarov zo Slávie VŠT Košice systematickým výskumom jaskyne a mapovaním jej priestorov sa od roku 1979 zaoberala oblastná skupina SSS Košice Jasov. V rokoch 1993 – 1999 sa do nej zapojili aj niektoré ďalšie jaskyniarske skupiny, ktoré postupne zmapovali všetky jej známe priestory. Po skompletizovaní jednotlivých meraní a spracovaní výsledkov v roku 1999 jaskyňa dosiahla dĺžku 3070 m a zaradila sa na 16. miesto v zozname najdlhších jaskýň Slovenska.

Ďalšia časť kapitoly sa zaoberá geologickou stavbou okolia Moldavskej jaskyne. Hlavnú stavebnú jednotku tejto časti Slovenského krasu tvoria vápence. Sama jaskyňa je vytvo-

rená v súvrství svetlosivých lagunárnych wettersteinských vápencov, ktoré patria k siliciku a tektonicky sú značne porušené. Východný okraj Medzevskej pahorkatiny podtína rieka Bodva, ktorá v priestore od Medzeva po Turňu nad Bodvou vytvára zvláštnu krajinu izolovaných skalných výstupov so špecifickými krasovými formami. V Medzevskej pahorkatine nie sú známe typické povrchové krasové formy. Z podzemných foriem sú najlepšie vyvinuté labyrintové jaskynné úrovne horizontálneho priebehu. Dobre badateľné sú v Jasovskej a Moldavskej jaskyni. V podobnej pozícii voči nim sa nachádza aj rad ďalších menších jaskýň (Tomášova diera, jaskyňa Helena, Matejova jaskyňa, Mníchova diera a i.).

Za ňou nasleduje opis jaskynných priestorov, ktorý nadväzuje na grafickú prílohu uvedenú v závere publikácie. Začína sa súhrnným hodnotením morfológie jaskyne, čiže charakterizovaním jej pôdorysu, výškových profilov, foriem modelácie stien, sedimentov a sintrovej výzdoby, ktorá je sporadická a nepatrí k jej dominantám. Vlastný opis jaskynných priestorov je rozčlenený na niekoľko typických oblastí (rajónov). Okrem Centrálnych častí patrí k nim Oblasť Dómu u ryby, Oblasť Dómu u sudu a Juhozápadná oblasť. Z hľadiska genézy sa síce ponúka možnosť paralelne vytvorenej jaskyne v súvislosti s vytváraním terasovo-nivného systému Bodvy v najmladších štvrtohorách, ale sú tu aj niektoré otvorené otázky. Týkajú sa polohy jaskynných priestorov nad dnom nivy rieky Bodvy a absencie hrubšej frakcie sedimentov v jaskyni. Záver kapitoly sa zaoberá vzťahom mikroklímy jaskyne voči možnostiam prežitia človeka. Okrem mikroklimatických pozorovaní J. Müllera od decembra 1977 do júla 1978 vychádza aj z niektorých publikovaných údajov a vlastných pozorovaní vo Vstupnom dome, Dome u lebky a Dome u sudu v čase speleoarcheologického výskumu jaskyne.

Štvrtá kapitola o archeologických prameňoch sa začína históriou archeologických výskumov. S pobytom človeka v jaskyni súvisia nápisy na jej stenách, najstaršie zo 17. storočia. K počiatkom archeologického výskumu jaskyne chýbajú bližšie informácie. Prvá takáto literárna zmienka pochádza z roku 1888. Dokumentácia z obdobia KČST zase upozorňuje na odnášanie archeologických nálezov nepovolanými návštevníkmi. V povojnovom období sa o jaskyňu zaujímal J. Bárta a G. Stibrányi st., ktorý tu okolo roku 1972 realizoval archeologickú sondáž v zadnej časti Vstupného domu. Ďalšiu činnosť dokladajú nálezy uložené vo Východoslovenskom múzeu v Košiciach či výsledky výskumu, ktorý v roku 1977 realizoval D. Gašaj a L. Olexa. Aby sa zabránilo devastácii jaskyne a jej sedimentov, vchod do nej uzatvorili v roku 1984 kovovým uzáverom. Väčšina ďalšieho nálezového inventára sa získala počas speleologických terénnych aktivít. Týka sa to výkopu O. Hošku z roku 1987, činnosti B. Hájka z roku 1993 a speleologických prác v rokoch 1998 – 2005. Posledné nálezy z rokov 2004 – 2005 vyvolali potrebu záchranného archeologického výskumu. Uskutočnil sa v roku 2006 pod vedením zostavovateľa publikácie a jeho výsledky sú nosnou časťou monografického spracovania Moldavskej jaskyne.

Pokračovaním kapitoly je rozbor archeologických pamiatok a opis nálezových situácií. Koncentrujú sa v tých častiach jaskyne, ktoré umožňujú pohodlný pohyb človeka. Časť opisovaných nálezov pochádza z prieskumu povrchu jaskynného dna, ďalšia z výkopov a záchranného výskumu v mieste výskytu numizmatického a antropologického materiálu. Nálezy z výkopov sa vzťahujú na sondy v Dóme u sudu, sondu v križovatke Hlavnej a Dlhej chodby a sondu pred schodmi do prepojovacej chodby medzi Dómom u sudu a Dómom u lebky. Z rekonštrukcie osídlenia jaskyne vyplýva, že jej osídlenie sa začína obdobím neolitu, presnejšie druhou polovicou stredného neolitu. Druhé osídlenie v období praveku súvisí s mladšou až neskorou dobou bronzovou. Týka sa nositeľov kyatickej kultúry. Sporadické osídlenie jaskyne súvisí aj s mladšou dobou železnou – laténskou, keď na scénu našich dejín vstúpili prvé historicky známe kmene Keltov.

Najvýraznejšie doklady osídlenia jaskyne sú z obdobia vrcholného stredoveku a v prevažnej miere sa týkajú 13. storočia. Tunajší črepový materiál poukazuje na horizont keramiky, aká sa na lokalitách juhozápadného a východného Slovenska objavuje v staršej a čiastočne v strednej fáze vrcholnostredovekej keramiky z 12. až prvej tretiny 14. storočia. Aj väčšinu kovového inventára z jaskyne možno spájať s horizontom 13. storočia. Menšia časť je o niečo mladšia, prípadne pochádza až z novoveku. Nálezov z konca stredoveku je výrazne menej. Posledné väčšie využitie jaskyne pochádza z 2. svetovej vojny. To, že väčšina nálezov patrí do horizontu 13. storočia, sa najvýraznejšie prejavuje na odkrytých hroboch a drobných kovových výrobkoch, kde dominuje numizmatický materiál. V kontexte s nálezmi, zachovanými legendami a písomnými prameňmi je zrejmé, že ich do jaskyne priniesli miestni obyvatelia, aby ich tu ako svoj cenný majetok uschovali pred nájazdmi mongolsko-tatárskych vojsk v roku 1241. Zo súboru numizmatických predmetov, pozostávajúcich z niekoľkých strieborných mincí a kúskov sekaného striebra, vyplýva, že sa netýka falšovania mincí. Tunajšie nálezy teda nesúvisia so zvyškami dielne na falšovanie peňazí, ako sa spočiatku predpokladalo. V jaskyni sa našli štyri typy strieborných mincí, ďalej strieborné platničky a kusy sekaného striebra. V súbore mincí sa vyskytli peniaze Bela III., peniar Ondreja II., ktoré reprezentujú horizont prelomu 12. a prvej tretiny 13. storočia. V podobných intenciách treba vnímať aj rôzne formy kúskov striebranej suroviny.

Obsahom piatej kapitoly je problematika osídlenia blízkeho okolia Moldavy nad Bodvou. Na prvom mieste tu dominujú jaskyne Jasovskej skaly, čiže Jasovská jaskyňa, jaskyňa Fajka a Oblúková jaskyňa. V prípade údolia Bodvy sú to Tomášova jaskyňa, jaskyňa Jazvečí hrad a Mníchova diera. V okolí obce Háj k nim patria jaskyne Kamenná tvár, jaskyňa Dora I., jaskyňa Pustovní a Slaninová jaskyňa. Túto časť kapitoly uzatvárajú jaskyne v okolí obce Zádiel: ide o Žihľavovú jaskyňu, Kostrovú jaskyňu, Kráľovskú jaskyňu, Tatársku jaskyňu a Jačmennú jaskyňu. Záver kapitoly je venovaný chronológii osídlenia územia v sledovanom regióne. Vyplýva z nej, že prvé intenzívne osídlenie tu zaznamenávame už

v mladšej dobe kamennej – neolite, ďalšie etapy osídlenia môžeme s rôznou mierou intenzity sledovať aj v nasledujúcich obdobiach. Okrem tunajších otvorených sídlisk k rekonštrukcii pravekej a včasnodedinnej mozaiky regiónu prispievajú aj nálezy z jaskýň nachádzajúcich sa v tejto časti Slovenského krasu.

Obsahovú náplň poslednej kapitoly nosnej časti publikácie tvoria krátke správy, miestne legendy a povesti, ktoré sa vzťahujú na Moldavu nad Bodvou, Moldavskú jaskyňu a niektoré iné jaskyne v jej širšom okolí. V kontexte so svedectvom, aké vo forme nálezov poskytla Moldavská jaskyňa, povahou svojho charakteru patria teda k miestnemu koloritu. Sú totiž druhou stranou tej istej mince. Tú na jednej strane predstavujú pamiatky hmotnej kultúry nájdené v jaskyni, kým povesti a legendy sa až do dnešných čias zachovali v povedomí tunajšieho obyvateľstva.

Publikácia svojím obsahovým zameraním spĺňa predpoklady, aby záujem o ňu okrem jaskyniarov prejavili aj všetci, ktorí sa zaujímajú o samotnú Moldavu nad Bodvou alebo o jej miestne či prírodné zvláštnosti a zaujímavosti. Z tohto aspektu potom jej hodnotový stránku neznižujú ani niektoré terminologické nepresnosti, ktoré sú badateľné pri opise mapovania priestorov jaskyne a jej pôdorysného zobrazovania. V podobnom duchu sa dá vnímať aj trochu nepresná interpretácia nápisu z roku 1452 v Jasovskej jaskyni či zatiaľ diskutabilná úvaha okolo záujmu jasovského kláštora o Moldavskú jaskyňu. Z hľadiska celkového zamerania publikácie sú to totiž okrajové záležitosti. Iným a oveľa dôležitejším aspektom takto zameranej publikácie je to, že ju možno chápať aj ako cenný príspevok k poznávaniu dávnej minulosti Slovenského krasu a kultúr, ktoré sa podieľali na jeho prvotnom osídľovaní.

Marcel Lalkovič

Speleofórum 27

Česká speleologická spoločnosť, 2008, 152 strán

30 rokov Českej speleologickej spoločnosti prinieslo obrovské množstvo pútavých a cenných publikácií. Medzi ne patrí aj tradičný zborník príspevkov o výsledkoch jaskyniarskych aktivít – Speleofórum. Zborník prednášok s karsologickou a speleologickou tematikou je rozčlenený na tri nosné časti – Výskumy a objavy v Českej republike, Výskumy a objavy v zahraničí a Správy, poznávacie a športové akcie. Zostavili ho P. Bosák, J. Novotná a M. Geršl. Kvalita spracovania i odborná úroveň zborníka je vysoko cenená nielen doma, ale i ďaleko za hranicami Českej republiky. Tohto roku jeho obsah rekordne presiahol 150 strán, nerátajúc 20 plnofarebných strán obrazových príloh.

V prvej časti, týkajúcej sa domácich výskumov, K. Svobodová a R. Husák informujú o nových objavoch v Predmacošskom sífóne v Novej Amatérskkej jaskyni v Moravskom krase. V článku o problematike znečistenia ponorného úseku Sloupského potoka v severnej časti Moravského krasu prináša T. Mokřý

výsledky hydrologických výskumov viazaných na podzemný tok Sloupského potoka realizovaných v roku 2007. F. Musil prezentuje najnovšie postupy speleologickej skupiny ZO 6-19 Plánivy v Novom Sloupskom koridore v Amatérskkej jaskyni, sumarizáciu objavných postupov tejto skupiny podávajú P. Polák a S. Kovačič. I. Audy sumarizuje jaskyne v Pustom Žlabe. P. Kos a P. Nováček prinášajú výsledky výskumu Hynštovej ventaroly v rokoch 2005 – 2007. Komplexný príspevok informujúci o úspešnom čerpacom pokuse v jaskyni Nový Lopač a dosiahnutých výsledkoch na tejto lokalite z pera F. Doležala prináša pohľad na neuveriteľné dielo technického génia a obrovského úsilia členov ZO 6-16 Tartaros. Za zmienku stojí i to, že o čerpacom pokuse vyšla tohto roku i samostatná farebná brožúra. J. Dragoun, J. Vejlupek a J. Novotný zo ZO 1-11 Barrandien nadväzujú na minuloročný príspevok o objavoch v jaskyni Na Javorce informáciami o nových postupoch na tejto lokalite, ktorá dosiahla dĺžku 830 m. R. Mlejnek a V. Ouhřabka zo Správy jeskyní České republiky prekvapili dlhočakávaným príspevkom o pseudokrasovom jaskynným systéme Poseidon, doplneným kvalitnými mapami, grafickou i fotografickou dokumentáciou. Ich príspevok okamžite vyvolal rozsiahlu diskusiu, pretože nie je celkom jasné, či možno nový, až 27 km dlhý systém skalných trhlín a rozsadlín medzi vežami pieskovcového skalného mesta Teplických skál vôbec definovať ako jaskyňu.

Výskumy a objavy v zahraničí prezentujú pútavým článkom o jaskyni Sistema de la Araña na hore Chimantá vo Venezuele M. Audy, R. Tásler a Ch. Brewer Carías. Jaskyňa objavená a preskúmaná v roku 2007 sa so svojou dĺžkou 2,5 km stala 4. najdlhšou jaskyňou v kvarcitech vo Venezuele. Na príspevok nadväzuje obsiahly report kolektívu autorov okolo B. Šmídu o ďalších výsledkoch tejto expedície, doplnený o prieskum v masíve Roraima. Expedíciu možno považovať za doteraz najúspešnejšiu jaskyniarsku expedíciu do kvarcitého krasu. Na stolovej hore Chimantá sa počas nej objavilo, preskúmalo a zdokumentovalo rekordných viac než 5,5 km podzemných priestorov. Slovenský tím na hore Roraima zároveň predĺžil Jaskyňu

Kryštálových očí na 16 240 m, čím sa potvrdilo jej prvenstvo najdlhšej kvarcovej jaskyne sveta. Expedícia Xibalba 2007, naväzujúca na 6 predošlých speleopotápačských výprav nasmerovaných do cenotového krasu mexického Yucatanu, priniesla svoje ovocie – objav takmer 10 km nového zatopeného podzemia posunul jaskyňu K'oox-Baal s aktuálnou dĺžkou 19,2 km na 6. priečku najdlhších zatopených jaskýň Yucatanu a 7. miesto vo svete. O expedícii referuje líder akcie Z. Motyčka. Veľkolepé postupy v jaskyniach iránskeho solného krasu opisujú M. Filippi, O. Jäger a J. Bruthans. Počas expedície Namak 2007, ktorá bola pokračovaním už tradičných výprav do iránskeho solného krasu, českí jaskyniari detailne preskúmali solné pne Hormoz, Namak, Namakdán a Džahání a navštívili aj 6 ďalších priov s potenciálnymi jaskynnými lokalitami, objavili a preskúmali 1800 m nových solných jaskýň. Z. Dvořák, P. Medzihradský a O. Štos prinášajú opis medzinárodnej expedície Cavex 2007: Krubera – Voronja, na ktorej sa dosiahlo najhlbšie miesto podzemia – dno priepasti Krubera – Voronja v masíve Arabika v Abcházsku. Expedícia zaznamenala svetový hĺbkový rekord, pri ktorom prieskumníkov zastavil sífón v hĺbke -2190 m. Objavy podzemných priestorov na čiernohorskej krasovej planine Dalovica v rámci expedície Medúza 2007 prezentuje J. Sirotek. Objav v Kozej diere (-654 m) na planine Orjen v Čiernej Hore približujú P. Dvořák a Z. Dvořák. Poznatky z prieskumu jaskyne Kačňa jama v Slovinsku prináša T. Roth. Jas-

kyňa po expedícii dosiahla dĺžku 13,25 km a je dnes druhou najdlhšou jaskyňou Slovinska. M. Hejna, P. Schich a R. Živor opisujú krasové javy v okolí slovinskej Temnice. Výsledky speleo projektu Mt. Kanin -2000 m zhrňa líder výprav Kóty 1000 O. Štos. Speleopotápači D. Hutňan, J. Čermák a J. Hovorka prezentujú najnovšie objavy prieskumu v podvodnom podzemnom systéme sprístupnenej jaskyne Grotta del Bue Marino na Sardínii. Po objave 2,5 km nových chodieb, prevažne zatopených vodou, sa dĺžka jaskynného systému zväčšila na 17,34 km. V. Kaman referuje o nových jaskyniach preskúmaných českými speleológmi v roku 2007 v rumunskom Banáte. L. Blažek a M. Suchomel prezentujú drobný objav sienky Red Rose v Jaskyni mŕtvych netopierov. B. Šmída, I. Pap a K. Jindra na záver opisujú výsledky speleologického prieskumu v rokoch 2006 – 2007 v jaskyni Mesačný tieň v masíve Javorinskej Širokej vo Vysokých Tatrách, so súčasťou dĺžkou viac než 17 km a hĺbkou -441 m.

Časť zborníka Správy, poznávacie a športové akcie otvára článok I. Harnu a J. Urbana opisujúci výjazd za krasovými javmi Zakarpatskej oblasti Ukrajiny. Títo autori sa ďalej zameriavajú i na kras v Moldavsku a sadrovcovú jaskyňu Zoluška.

V tohtoročnom čísle Speleofóra sa už po tretíkrát objavili rozšírené abstrakty z konferencie organizovanej súčasne so Speleofórom, a to formou suplementu, zaradeného na koniec zborníka. Obsahuje 10 príspevkov vo forme rozšírených abstraktov, ktoré zos-

tili P. Bosák a M. Geršl. Prvý príspevok od kolektívu autorov okolo M. Briestenského sa týka výsledkov merania radónu v súvislosti s pohybmi na zlomových štruktúrach v jaskyni Driny na Slovensku. V nasledujúcom príspevku M. Geršl, M. Filippi a J. Bruthans referujú o náleze raftových stalagmitov, známych napr. zo Zbrašovských jaskýň, v solnom krase Iránu. J. Himmel sumarizuje vznik a odtok krasových autochtónnych podzemných vôd v južnej časti Moravského krasu. Geofyzici P. Kalenda, R. Duras a J. Kučera prinášajú informácie o použití metódy nabitého telesa pri zisťovaní smeru a rýchlosti odtoku vody v nevelkých hĺbkach pod povrchom. Uvádzajú príklady použitia geofyzikálnych metód a geotechnických prác na Holštejnsku. Kolektív autorov okolo P. Kalendu opisuje mapovanie hornej časti Holštejnskej jaskyne za pomoci veľmi dlhých vlín. J. Kamas s kolektívom vyhodnocujú stopováciu skúšku nad Ochozskou jaskyňou na juhu Moravského krasu. J. Stemberk, M. Briestenský a N. Jurková sa venujú zisteným posunom v horninovom prostredí dvoch jaskýň Českého masívu. B. Sýkora a R. Mlejnek nadväzujú na príspevok o jaskyni Poseidon históriou turistického sprístupnenia jaskyne Skalní chrám v Teplických skalách. K. Valentová sa na záver zaoberá aplikáciou digitálnych technológií a 3D modelovaním na príklade telesa lavičky v Zbrašovských aragonitových jaskyniach.

Lukáš Vlček

Životné jubileum Ing. Lýdie Jánošíkovej

Denne sa s Tebou stretávame... a pokiaľ by nám nebolo pripomenuté, že sa blíži Tvoje okrúhle životné jubileum, tak to prejde bez povšimnutia a možno v budúcnosti sa Ťa opýtame, kedy budeš mať päťdesiat?

Dňa 15. 5. 2008 sa naša kolegyňa Lydka Jánošíková dožila svojich päťdesiatin. V rámci priateľských debát s ňou sa najčastejšie skloňujú slová indián, biža, sačko, šatičky, topky, krémik, hladná som, vojenská výchova, didžina, vážnejšie témy sú často vedené v duchu priateľstva, „ved' sme len ľudia“, za každým problémom hľadá pochopenie (pre) toho druhého...

„Peniaze“, slovo skloňované a používané denne. A práve toto slovo a všetky jeho významy či zákutia si vybrala za profesiu. Po úspešnom ukončení Strednej ekonomickej školy v Trenčíne a Ekonomickej univerzity v Brati-

slave sa v rôznych oblastiach ekonomických činností a v niekoľkých spoločnostiach snažila svoje poznatky premieňať na skúsenosti. Na Správu slovenských jaskýň nastúpila v roku 1993 ako referentka ekonomického úseku, neskôr bola zástupkyňou vedúceho ekonomického úseku a od roku 2002 pracuje ekonomický úsek pod jej vedením.

Lydka, slovom Michaela Althsulera „Zlá správa je tá, že život letí. Dobrá správa je tá, že Vy ste pilot.“ Ti spoločne prajeme, aby si bola výborným pilotom, keď prídu turbulencie, búrky a mračná, veľa sily, šťastia a schopností nad nimi víťaziť. Držíme Ťi palce.

Lubica Nudzíková

Ing. Jozef Peška – šesťdesiatnik

Do radu zamestnancov Správy slovenských jaskýň zavítal jubilant v roku 2001 na základe výberového konania. Prevzal funkciu vedúceho technického úseku, zodpovedného za investície a stavebnú činnosť. Svoje dovtedajšie odborné a manažérske skúsenosti mohol naplno uplatniť na náročných stavbách vstupných areálov sprístupnených jaskýň.

Na svojom úseku je zodpovedný aj za stavbu a bezpečnosť v podzemí, opravu a údržbu prehladkových trás jaskýň a všetkých budov, ich elektročasťí, ako aj za dopravu celej organizácie. No nepochybne najvýznamnejšou činnosťou sú nové stavby či rekonštrukcie vstupných areálov sprístupnených jaskýň.

Počas sedemročného pôsobenia v jaskyniarkej organizácii pripravil a realizoval stavebné diela, ktoré výrazne skvalitnili služby návštevníkom i pracoviská zamestnancom: nový areál pri Harmaneckej jaskyni, významné rekonštrukcie areálov pri Demänovskej ľadovej i Demänovskej jaskyni slobody, Važeckej jaskyni, jaskyni Domicca a v poslednom období úplná prestavba areálu Belianskej jas-

kyne. Tu sa jubilant prejavil ako zodpovedný stavebný inžinier a spolu s projektantmi ako estét – staviteľ v chránených územiach.

Ing. Jozef Peška sa narodil 14. októbra 1947 vo Svite ako syn staviteľa továrenského komplexu. Tu prežil svoje detstvo a vychodil základnú školu. V rokoch 1963 – 1967 absolvoval Strednú priemyselnú školu stavebnú v Liptovskom Mikuláši. Jeho prvým a dlhoročným zamestnávateľom bol Robstav, stavebné družstvo, Liptovský Mikuláš. Tu začínal pracovať od najnižších pracovných zaradení až po vedúceho strediska hlavnej stavebnej výroby.